

Ur *Clarté* nr 1 1968

Bill Ash

Är Isaac Deutscher marxist?

Isaac Deutscher, som bl a med sin bok [Den ofullbordade revolutionen 1917-1967](#) som kom på svenska i höstas, blivit en av våra liberalers och nyvänstrares senaste auktoriteter, behandlas här ur marxistisk synpunkt. *Den ofullbordade revolutionen 1917-1967* är till stor del en sammanfattning av Deutschers tidigare teorier om Sovjets utveckling. Artikeln här behandlar bl a dessa, men är skriven före det att den sista boken publicerades. Följande kan emellertid sägas utgöra ett inlägg i debatten kring denna bok. Bill Ash's artikel är hämtad ur den marxist-leninistiska tidskriften *Progressive Labor* [Feb/March 1967], organ för Progressive Labor Party i USA. – *Clarté Red*

Kommentar:

Progressive Labor Party [PLP], som existerar fortfarande, kan betraktas som ”maoistiskt” fram till 1972, då organisationen bröt helt med Kina och betecknade Mao som ”revisionist” (närmandet mellan USA och Kina, i synnerhet Nixons Kina-besök, bidrog starkt till denna politiska kovändning). Därefter utvecklade PLP även en ”retroaktiv” kritik mot Mao, kulturrevolutionen m m. Det bör man känna till vid läsningen av denna artikel. – *MF* (i juni 2014)

På den ”Socialist Scholar's Conference” som hölls på Hotel Commodore i New York i september 1966 höll Isaac Deutscher huvudanförandet om ”Den socialistiska människan”,¹ och även i fortsättningen spelade han under de två dagar konferensen pågick en ledande roll. Vid denna konferens medverkade socialistiska författare och förläggare med de mest skilda politiska uppfattningars vilket bara lir vad uran kar vänta sig nuförtiden när de som kallar sig ”socialister” omfattar alla från Englands reaktionäre premiärminister till de mest hängivna revolutionärer.

Men Deutscher kallar sig dessutom marxist och det är en helt annan sak. Marxismen är vetenskaplig socialism, och ingen som inte förstår den historiska materialismens teori «n det mänskliga samhällets natur och tillämpar den dialektiska materialismens metod, har rätt att kalla sig marxist. Uppriktighet och entusiasm utgör inte någon ersättning för denna speciella teori och praktik. Vi skulle inte godta att någon som inte visste något om stjärnornas rörelse och inte tillämpade vetenskapliga forskningsmetoder, korn med anspråk på att vara astronom – oavsett vilka hänförda känslor han hyste när han såg upp mot natthimlen. Och vi kan inte heller godta att någon axlar marxismens mantel som inte förstår samhällsförändringens dynamik – såsom den lagts fram av Marx, Lenin och Mao Tse-tung – och såsom den bevisats genom socialistiska revolutioner i Sovjetunionen och Kina och genom Kinas senare framsteg vid utvecklandet av den socialistiska människan.

I sitt anförande vid konferensen definierar Deutscher den socialistiska människan genom de villkor under vilka hon kan väntas framträda: ”ett klasslöst och statslöst samhälle, fritt från socialt eller politiskt förtryck ... Det samhälle i vilket hon (den socialistiska människan) lever måste vara så högt utvecklat, så välmående, så bildat och civiliserat, att det inte har något verkligt behov av

¹ Se [Den socialistiska människan](#). – *Red*

att tillåta något nytt utbrott av olikhet eller förtryck.”

Detta uttalande, som helt enkelt innebär att människan i det kommunistiska samhället kommer att vara socialistisk, kringgår alla de väsentliga frågorna. Om den socialistiska människan uppstår i och med att ett kommunistiskt samhälle upprättats, vem är det då som skapar detta samhälle? Den borgerligt kapitalistiska människan! Med andra ord framläggs för oss en beskrivning av de villkor, under vilka den socialistiska människan kommer att uppstå, som inte bara undviker att tala om för oss hur dessa villkor kan åstadkommas, utan som direkt utesluter deras uppkomst. Inte underligt då att Deutscher förnekar att den ”typiska”, eller t o m den avancerade medlemmen av det sovjetiska eller kinesiska samhället” på något sätt skulle representera den socialistiska människan. Den socialistiska människan skall uppstå, fullt utvecklad, ur det kommunistiska samhället; men Deutscher förbigår frågan hur själva detta kommunistiska samhälle skall uppkomma, Detta är verklighetsfrämmande, och utopismen är inte en av marxismens beståndsdelar. Maxismen nöjer sig inte med att skildra framtidens goda samhälle: den griper sig an den omedelbara uppgiften att förändra det nuvarande samhället. Det är i denna kamp för att förändra samhället som den socialistiska människan föds; inte som den passiva produkten av ett framtida idealtillstånd.

När Deutscher överhuvudtaget ägnar sig åt det problem som övergången från kapitalism till socialism innebär, är det för att säga ”att hela utvecklingen av det moderna samhället med dess teknologi, industri och alltmer samhälleliga produktionsprocess syftar till detta”. Det är mekanisk materialism – uppfattningen att, om en sådan produktionsform som kapitalismen upp når den punkt, där det producerar ett tillräckligt materiellt överflöd, så kan ett sådant samhälle övergå till socialism. Ingenting sägs om nödvändigheten av en politisk revolution i vilken den härskande kapitalist-kassens borgerliga diktatur krossas och en proletariatets diktatur upprättas. Hela övergångsproblemet inriktas på frågan om ett lands rikedom. Att detta verkligen är Deutscher tes, visas av hans slutledning att i socialismen har misslyckats i både Sovjet och Kina på grund av bristande materiella tillgångar, särskilt i fråga om konsumtionsvaror. Enligt denna tes är det alltså bara rika nationer som har råd med socialism. I marxistiska termer skulle detta innebära att produktivkrafterna är allt och produktionsförhållandena intet. I själva verket erkänner marxismen till fullo bådas betydelse men i den revolutionära förändringen från en produktionsform till en annan är den avgörande faktorn den förändring i produktionsförhållandena som genomförs av den nya klass som erövrar statsmakten.

Om Deutscher anser att de industriella och teknologiska framstegens nivå avgör ett lands övergång till socialism – hur förklarar han då att alla de äldre industrialiserade länderna i Västerlandet ännu har kapitalism? Ett av de viktigaste skäl han anför är att ”stalinismen” åstadkom en parodi på den socialistiska människan, nämligen en ”som har trasiga kläder och skor och arbetade 10 eller 12 timmar om dagen under en stenhård fabriksdisciplin” etc, och att detta har haft en förödande inverkan på de människor i Västerlandet som annars snart skulle ha anslutit sig till socialismen,

”Det har demoraliserat vår arbetarrörelse och gjort det socialistiska tänkandet förvirrat.” Inte ett ord nämner Deutscher om den roll en imperialistiskt härskande klass har spelat när det gäller att korrumpera och splittra arbetarrörelsen i länder som England och USA. Nej, det är det stalinistiska Sovjets avskräckande exempel som har grusat hoppet om socialism i Västerlandet, och det till den grad att Deutscher avslutar sitt anförande med detta viktiga budskap till konferensen: ”Vi måste förklara för vår arbetarklass och vår intelligentsia varför Sovjetunionen och Kina inte har varit i stånd att skapa, och varför de inte kommer att kunna skapa en socialistisk människa.”

Visserligen är det alldeles riktigt att den socialistiska kraften har gått förlorad i Sovjetunionen

och att, eftersom ett samhälle inte kan stå stilla, det enda alternativet till utveckling mot socialism är att glida tillbaka i någon form av kapitalism. Men från människor som i likhet med Deutscher kallar sig marxister förväntar vi oss en marxistisk förklaring av detta samhällsfenomen. Vi söker förgäves efter den i hans skrifter ont det aktuella läget i Sovjet. I Kina har man sedan en tid varit starkt medveten om socialismens misslyckande i Sovjet. Där har, på grundval av en marxistisk analys av detta misslyckande, en väldig folkrörelse vuxit fram för att förhindra varje liknande försvagning. av den revolutionära kraften hos det kinesiska folket, Men hos Deutscher söker vi förgäves efter något tecken på förståelse av denna kamps natur.

Deutscher tycks i själva verket knappast vara medveten om vad det är som pågår i världen av i dag. Han är så fastlåst i sina egna anfäktelser av den ”stalinistiska” tiden att han inte tycks vara i stånd att bryta sig ur det förgångnas fängelse, såsom han skådat det, och stifta bekantskap med nutiden. Det är därför som han i sina arbeten så sällan nämner den nationella befrielsekampen, den afro-amerikanska revolten och den amerikanske regeringens och dess allierades motoffensiv i Indonesien, Ghana eller Latinamerika. I stället möter vi den lite instängda lukten av europeiskt kafé där man i evighet diskuterar gamla frågor om socialismen som inte längre är helt relevanta för den värld vi lever i. Så blev han också, när han (på konferensen) medverkade i den panel som sysslade med ekonomiska frågor, utvisslad av en ursinnig publik som inte ville höra hans intetsägande utläggningar.

Det verkar som om Deutscher inte har begripit den dialektiska materialismen – de i samhället inneboende motsättningarnas utveckling i form av klass-strider som leder till detta samhälles revolutionära omvandling. Yttre motsättningar kan obestriddligen hindra eller gynna en sådan omvandling, men drivkraften kommer inifrån. För Deutscher är det alltid yttre faktorer som spelar den avgörande rollen för samhällets utveckling: Han förklarar Sovjets och Kinas påstådda oförmåga att uppnå socialism med att Västerlandet vägrar att med sin överlägsna teknologi bistå de nya socialistiska staterna och i stället tvingar dem att delta i en utarmande kapprustning. ”Vi i Västerlandet bär ett tungt ansvar för det allvarliga läge dessa länder befinner sig i vårt misslyckande att främja socialismen i Västerlandet har varit den yttersta anledningen till deras misslyckande.” Isaac Deutscher kan slita sitt hår så mycket han vill när det gäller vår skuld till Kina. Faktum är att kineserna, utan att vänta på socialismen i Västerlandet, håller på att upprätta en socialistisk ekonomi och förvandla sig själva till socialistiska människor, med utgångspunkt från självtillitens princip och en djup förståelse av motsättningarnas natur i sitt eget samhälle, det kinesiska.

Eftersom Deutscher bara förmår se yttre orsaker till samhällsförhållandena i de länder som vid någon tidpunkt har valt att inte tillhöra den kapitalistiska världen, kan han inte urskilja vad som sker i dessa länder. För honom framstår Jugoslavien, Sovjet och Kina sam i grunden lika. Eftersom de alla vågade försöka genomföra revolutioner som de var alltför fattiga att ha råd med, var deras enda alternativ antingen att genomdriva en sträng diktatur, som kunde framtvunga delat armod, eller att ge upp alla anspråk på socialism och glida tillbaka in i det kapitalistiska läget.

En av anledningarna till att Deutscher kommer fram till sådana ohållbara slutsatser är att han inte bar någon verklig insikt om klasser eller klassamhällets natur. Han vet naturligtvis att det finns arbetare och bourgeoisie osv, men han inser inte att dessa klasser är oförsonliga motståndare till varandra, att deras intressen är motsatta och måste leda till en oförsonlig kamp såväl på det ekonomiska som på det ideologiska planet.

Han har inget begrepp om den marxistiska tesen att det är meningslöst att tala om abstrakt frihet och demokrati. Frågan är alltid: frihet och demokrati för vem, för vilken klass? I en artikel om ”Chrusjtjovism” i *The Socialist Register* xxx 1965 talar han om frihetens förnekande i Sovjet före

kriget och om det rådande behovet av ”verklig frihet”. Men verklig frihet för vem? I samma artikel söker han en förbättring av villkoren i Sovjet på den helt mekaniska grunden att där numera finns så mycket större industrialisering och urbanisering. Han är tydligen okunnig om den marxistiska tesen att en av de nödvändiga förutsättningarna för övergången till kommunism är att motsättningarna mellan stad och land blir undanröjda; och ju mer Sovjet liknar Västerlandet, desto större hopp hyser Deutscher för dess framtid, Han välkomnar den nya ekonomiska decentraliseringen utan att fastställa om denna decentralisering är av socialistisk eller kapitalistisk art. Och närhelst nya svårigheter uppstår, är det för att ”avstaliniseringen” inte har gått långt nog.

I en artikel i *New Left Review* (nr 23)² efterlyser han ett ”verkligt demokratiskt system” i Kina, med fri kritik och debatt, Eftersom arbetare, bönder och soldater i Kina har större möjligheter till kritik och debatt än någon annanstans i världen, måste det Deutscher kräver innebära att någon annan klass, som han inte lyckas definiera, skall få rätt till obegränsad diskussion. Det är svårt att sira någon annan slutsats än att det är de småborgerliga intellektuellas frihet som Deutscher talar om när han klagar över en inskränkning av friheten, Detta må vara vilken slags socialism sorti helst, men inte är det marxism.

Det mest utmärkande draget i Deutschers socialism tycks vara en småborgerlig attityd. Hans individualistiska tänkesätt avslöjas när han i sina redogörelser för olika sociala företeelser hellre talar om personer än om klasser, som t ex *a propos* den tjugotredje partikongressen i Sovjet (*Monthly Review*, juli 1966). Artikeln är full av anmärkningar om ”stalinister”, maoister och kryptostalinister”, men han försöker knappast tillämpa någon klassanalys på det nuvarande sovjetiska samhället. Han använder sig t o m av den för tillfället rådande borgerliga sociologiska uppfattningen om generationsmotsättningarna; ”människor som har vuxit upp i stalinism missförstår dem som blivit formade efter Stalins tid”.

Han har ett drag som är utmärkande för idealister: han tror att sanning är en fråga om åsikter och att folk som kräver en objektiv måttstock för att avgöra sanningen är dogmatiska. Härav hans ömmande för den ”fria debatten”, som t o m har tagit sig uttryck att han talar för att det, under den socialistiska uppbyggnadsperioden, borde finnas en mångfald av fritt konkurrerande partier Denna frihet, som han förordar ar, för att citera ur en artikel av John Ericson i oktobernumret av *Progressive Labor* 1966: ”frihet i den rent negativa rousseauanska betydelse, dvs, frånvaro av tvång. Detta är den individualistiska uppfattningen av människan som ett ursprungligen enskild individ som, för att vinna fördelar, går med på att träda in i en samhällsordning. Människan är inte en produkt av samhället; snarare är samhället ett resultat av att enskilda individer sluter sig samman.” För Deutscher kommer den socialistiska människan att bli resultatet av att enskilda kommunister i frihet sluter sig samman för att genom en ömsesidig överenskommelse skapa det fulländade kommunistiska samhället.

Mekanisk materialism:

”Maoismen reflekterar liksom stalinismen en efterblivenhet i det egna landet som det kommer att ta revolutionen mycket lång tid att komma till rätta med och övervinna.”

Deutscher i *Den ofullbordade revolutionen*

Antikinesisk medlöpare

Deutschers småborgerliga och i grunden antimarxistiska och antikommunistiska tänkesätt kommer mycket klart fram i hans attack mot den kinesiska ”kulturrevolutionen”, publicerad i *The*

² Se [Tre riktningar inom kommunismen](#) – Red

Nation (31 oktober 1966) under titeln ”Kulturupploppen — Mao hårt ansatt”.

Största delen av artikeln ägnas åt den deutscherska versionen av vad som har hänt i Kina – och den liknar i märkvärdigt hög grad *New York Times* version. Men t o m *New York Times* är bättre underrättad än Deutschen, som t ex förnekar att kampen i Kina har någonting med kultur att skaffa. (”... man letar förgäves efter några antydningar om vilka de nya .., kulturella sederna och vanorna skulle kunna vara.”)³ Det står fullkomligt klart att kulturrevolutionen är mer än blott och bart ”kulturell”, men den omfattar otvivelaktigt också strider kring form och innehåll i teater, konst, musik osv, vilket till och med *New York Times* har rapporterat. Flera artiklar har publicerats om den nya, proletära Pekingoperan, ”Östern är röd”, och andra nya kulturella aktiviteter. Deutschen har tillgång både till *Peking Review* och *China Reconstructs*, och de har innehållit många sådana rapporter, för att inte nämna det nummer av *Progressive Labor* som handlade om folkkonst i Kina. Man undrar hur mycket Deutscher – den socialistiske vetenskapsmannen – egentligen har sökt, när han säger ”söker förgäves”.

Hur som helst är Deutschers huvudargument mot Kina att Mao Tse-tungs nuvarande politik kommer att få ”olyckliga konsekvenser” för det kinesiska folket. Det känns lugnande att, veta au Deutscher bryr sig så mycket om det kinesiska folket – men vilka är dessa ”olyckliga konsekvenser”?

Deutschen medger au Kina ekonomiskt, politiskt och militärt förbereder sig för att möta och bekämpa en amerikansk invasion, och han förklarar att ”lida Kina faktiskt håller på att förvandlas till något i stil med tillståndet under Yen-an-(guerilla-)regimen. Administrativa enheter, ekonomiska regioner och militäranläggningar skall uppnå en sådan grad av självförsörjning och decentralisering, att de förmår fortsätta sin verksamhet under amerikanskt bombardemang utan att de mottar några order... från ledningen.” Och vad är det nu för fel med det? jo, Deutschen oroar sig för att en förvandling ”som är så djupgående” skall ”minska den ekonomiska tillväxten ... och sänka levnadsstandarden”,

Deutschen oroar sig inte för en amerikansk invasion av Kina och inte heller ger han något förslag på hur Kina på något annat sätt skulle förbereda sig för att motstå imperialistisk aggression. Han faller helt enkelt tillbaka i den trötta gamla antikommunistiska krokodiltårslinjen som går ut på att, folk kommer att lida under socialismen.

Det kinesiska folkets roll, arbetarnas och böndernas kamp på det lokala planet för att producera mer och utveckla självtillit, och folkets offervilja när det gäller att försvara sitt socialistiska hem avvisas helt av denne självutnämnde marxist. I Deutschen syn på framstegen spelar folket ingen roll; de är endast en källa till ”missnöje, misräkning och opposition”, eller med andra ord, ingenting annat än munnar att mäta. Detta är helt enkelt en utvidgning av Deutschen mekaniska materialism,, som diskuterades ovan.

Men låt oss betrakta den andra ”olyckliga konsekvens”, som enligt Deutscher skall följa av den pågående kulturrevolutionen. Han framlägger den helt öppet som slutsatsen av hans artikel i *Die Nation*: ”Den gamla intelligentian – vetenskapsmännen och teknikerna, men framför allt författarna och konstnärerna – degraderas och avlägsnas från sina befattningar ... de tvingas ge rum åt en ny intelligentia, som har uppfostrats efter revolutionen och på så sätt hat färre anknytningar till sin egen inhemska kultur eller till arvet från världen utanför”.

Deutscher, som bebådar den kommande ”socialistiska människan”, begråter alltså förlusten av Kinas ”kulturella tradition” och arvet från ”världen utanför”. (Allt detta i en strid, som enligt vad

³ Hela artikeln i svensk översättning: [Den stora Kulturrevolutionen](#) – Red

han tidigare har hävdat, inte har någonting att skaffa med ”kulturella seder och vanor”). Vilken är egentligen den ”kulturella tradition” i Kina, som Deutschen så varmt omhuldar? Är det den gamla feodala Pekingoperan med dess förhålligande av dynastier och krigsherrar? Är det Konfutses snåriga konservatism? Är det de kinesiska kvinnornas förnedring? Det talar Deutscher inte om, inte heller talar han om exakt vad det är för ett ”arv trål: världen utanför” som Kina går miste om. Broadwaymusicals? LSD? Jevtusjenko (som nyligen inför en amerikansk publik meddelade att han inte kunde opponera sig mot Vietnamkriget offentligt medan han var i USA därför att ”om jag skulle tala åt, skulle jag bli ombedd att lämna landet nästa dag”) eller vad? Naturligtvis är det inte i verkligheten så, att Kina avskär sig från de progressiva sidorna av kulturen i ”världen utanför”, eller från sina egna traditioner, lika litet som Kina sänker levnadsstandarden för sitt eget folk. Men det är avslöjande att Deutschen väljer denna metod för sitt senaste utbrott av antikommunism,

Maoisterna har återbetalat ryssarna med samma mynt, den nationella egoismens mynt. Vad vi sedan dess har hört från Kina har varit färre och färre rationella argument i debatten om socialismens mål och medel och fler och fler av en kränkt och rasande nationalstolthets skrik, den sårades och förödmjukades skrik. Den traumatiska chocken från 1960 har rört upp och fört i dagen maoisternas länge underkuvade och förtryckta ressentiment mot ryssarna. Den har också framtvingat en del negativa karaktärsdrag hos dem, i synnerhet deras orientaliska inbilskhet och deras förakt för den västvärld som de har börjat betrakta Sovjetunionen som en del av.

Deutscher i *Den ofullbordade revolutionen*

Nedlåtande rastänkande

Framför allt måste man anklaga honom för att inte ha förstått krafterna inom den anti-imperialistiska världsrevolutionens förtrupper. Det finns vissa grundläggande historiska faktorer som en marxist måste törsta för att kunna komma fram till en korrekt förklaring av vår tidsålder.

Oktoberrevolutionen bevisade att ett socialistiskt genombrott måste inträffa i utkanten av det världskapitalistiska systemet, där motsättningarna var starkast och den borgerliga militärbyråkratin kontroll svagast, och inte i dess centrum. Den kinesiska revolutionen visade att bönder ledda av proletariatet var i stånd att störta en halvt feodal, halvt kolonial samhällsordning och skapa en socialistisk grund för ett samhälle. De häpnadsväckande prestationer, som de kinesiska massorna har utfört under ledning av proletariatet och det kommunistiska partiet, har bevisat att grunden för sociala framsteg är självtillit och en masslinje som aktiverar ett helt folks energi och skicklighet — och inte det slags utifrån kommande hjälp som Sovjet plötsligt drog tillbaka för att utöva politiska påtryckningar.

Nationell befrielsekamp – så som den förs av det tappra vietnamesiska folket – visar att så k ”efterblivna” länder under en korrekt marxistisk ledning kan besegra den mäktigaste imperialistiska angripare. En växande medvetenhet hos afro-amerikanerna om att deras egen kamp kan jämföras med denna nationella befrielsekamp, bevisar att medvetna delar av arbetarklassen i själva imperialismens högborg börjar inse världsrevolutionens sanna natur.

Allt eftersom denna världsrevolution tvingar den styrande klassen i det ena kapitalistiska landet efter det andra till hårdhet mot sin egen arbetarklass och åter. tagande av förmåner som förut beviljats, måste de nationella klassmotsättningarna skärpas, och detta kommer att göra det möjligt för industriproletariatet i de äldre kapitalistiska- länderna att ställa sig sida vid sida men sina redan stridsberedda bröder i de koloniala och halvkoloniala länderna.

Detta är det marxistiska perspektiv som ger liv åt hoppet och stålsätter beslutsamheten hos arbetare och bönder i hela världen. Isaac Deutscher har aldrig kunnat tillägna sig detta perspektiv. Hans vägran att erkänna att någon rörelse utanför den europeiska traditionen, i vilken han är andligen snärjd, skulle ha någon betydelse, gör honom blind för vår tids stora händelser. Denna hans blindhet kan bara beskrivas som ett nedlåtande rastänkande. Deutscher kan omöjligt kallas marxist förrän han har ödmjukheten att inse att vita europeiska intellektuella inte har monopol på socialismen, att ”efterblivna” länder kan visa vägen till socialistiska framsteg och att arbetare och bönder som har lidit mest av imperialismen kan ha ett större klassmedvetande i detta skede av kampen än proletariatet i högt industrialiserade länder.

Naturligtvis har Deutscher aldrig heller visat något verkligt intresse för arbetarklassen i USA, Han har alltid omhulrats av trotskisterna och andra lika sterila antikommunistiska klickar, Deutschers hets mot Kina i dag, trots några få uttalanden i motsatt riktning, visar att medan utvecklingen går framåt är han fast besluten att stå stilla.

Det är troligt att utvecklingen kommer att gå framåt utan honom.

Översättning: *Maria Ekman*

Lästips – fler kritiker av Deutscher

George Breitman: [Deutschers Stalinbiografi](#) (1949)

George Breitman: [Om Deutschers Trotskij-biografi](#) (1954)

James P Cannon: [Trotskij eller Deutscher?](#) (om synen på Sovjet)

Tony Cliff: [Om Trotskij-biografier](#) (1989)

Peter Sedgwick: [Tragikerns tragedi: Ett bokslut över Isaac Deutscher](#) (1967)

Max Shachtman: [Deutschers Stalin](#) (1950)